

SAFRANBOLU'NUN KÜLTÜREL MİRAS KAYNAKLARI VE KORUNMASI

Safranbolu's Cultural Heritage Resources and Their Protection

Doç. Dr. Ünal ÖZDEMİR*

ÖZET

Günümüz dünyasının en önemli sektörlerinden biri olan turizm, toplumların sosyal ve ekonomik yapılarındaki değişime uygun bir tavır sergiler. Bu doğrultuda insanların ilgisi güneş, plaj ve kumdan faydalanmayı esas alan deniz turizminden, eko turizm ve kültürel turizme doğru kaymaktadır. Bize göre bunda; şehir yaşamından kaynaklanan görüntü kirliliği ve kalabalıklığın, artık kıyılar içinde sıradan bir durum haline gelmesi etkili olmuştur. Bu nedenle, kültürel miras kaynaklı turizm faaliyetlerine her geçen gün ilgi artmaktadır. Özellikle de üst gelir grubunun katılımı dikkat çekicidir.

Türk kentsel tarihinin iyi korunmuş örneklerinden biri olan Safranbolu; ahşap, taş ve kerpiç malzeme ile inşa edilen konak görünümlü karkas evleri, camileri, çeşmeleri, han ve hamamları, yemeniciler arastası ve geleneksel şehir dokusuyla, bütünü sit alanı olarak ilan edilen ülkemizin ender yerleşmelerinden biridir. Bu özelliklerin tüm Dünya için önemli olduğunu düşünen UNESCO, 1994'de Safranbolu'yu Dünya Miras Listesine almıştır.

Geleneksel mimariyi yaşatan bu tür yerler, şehirleşmenin tehdidinde açıktır. Ancak, Safranbolu'da Çarşı adı verilen tarihi yerleşmenin kurulduğu platonun bu kesimi, yeni yerleşim alanlarının gelişmesine müsait olmadığı için, nüfus baskısından korunabilmiştir. Söz konusu durum, başta tarihi konutlar olmak üzere diğer kültürel miras kaynaklarının zarar görmesini de engellemiştir. Özellikle 1975'lerden itibaren korumacılık fikrinin benimsenmesi ile bu yapılar aslına uygun restore edilmiş ve turizme sunulmuştur.

Safranbolu'yu ziyaret eden yabancı turistler içinde geleneklerine olan bağlılıkları ile tanıdığımız Japonların ilk sırada olması, hiç de şaşırtıcı değildir. Farklı tarzdaki mimarisine karşılık ahşap kullanımının ortak bir kültürel özellik olması, tercihlerini etkilemiştir.

Safranbolu'nun kültürel miras turizm merkezlerinden biri haline gelmesi,

* Karabük Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü. Bu çalışma, Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumuna (21-23 Kasım 2007) kabul edilmiş fakat basım hatası nedeniyle bildiriler kitabında yayımlanmamıştır.

Beypazarı gibi bazı yerleşmelere de örnek olmuştur. Bu başarıda, yöre halkı, yerel yönetim ve meslek yüksek okulunun ortak çabaları vardır. Ancak, kültürel miras kaynaklarının kontrolsüz bir şekilde otel, motel ya da pansiyon gibi turizm tesislerine dönüştürülmesi orijinalliğin kaybolmasına yol açarken, turizm konusunda birikimi olmayanların sektörde girişimciliğe yönelmesi de, yöre turizminin önündeki bir diğer problemdir.

Anahtar Kelimeler: Safranbolu, Safranbolu evleri, miras turizmi, kültür turizmi, koruma.

ABSTRACT

Tourism, which is one of the most important sectors in today's world, displays a parallel process with the social and economic structures of societies. From this perspective, the interest of people may change from sunlight, beach, sand, shortly sea tourism, to eco tourism and cultural tourism. Noise pollution resulting from urban life and population density may have played part in this. Interest in cultural heritage tourism increases day by day especially among those people with higher level of income.

Safranbolu, one of the well-protected examples of Turkish urban history, is a peculiar settlement with its wooden, stone, and sun-dried brick constructed carcass houses, mosques, fountains, khans, baths and traditional city structure in our country, all of which is a land to be protected. UNESCO, believing that these peculiarities are important for the whole world, included Safranbolu in World Heritage List in 1994.

Such settlements reflecting traditional architecture are open to the threat of urbanization. However, in the case of Safranbolu, the plateau on which the historical settlement called Çarşı was located, has been protected because of its not being suitable for the addition of new settlements. This has helped protection of cultural heritage, mainly houses. Especially after 1975, with protective consciousness, these houses have been restored and put in the service of tourism.

It is not surprising that Japans, who are known to have respect for their traditions, take the first place among people who visit Safranbolu. The fact that the use of wood is a mutual feature although architecture is different must have affected their preference.

Safranbolu's becoming a centre of attraction for cultural tourism became a model for some settlements like Beypazarı. Townspeople, local administration and vocational college have their shares in Safranbolu's success. Yet, the uncontrolled utilization of structures of cultural heritage for hotel, motel and pension cause the loss of their originality. Besides, involvement of people without professional expertise in tourism is another threat for tourism.

Key words: Safranbolu, Safranbolu houses, heritage tourism, cultural tourism, protection.

GİRİŞ

Hiç şüphesiz günümüz dünyasının önemli sektörlerinden biri olan turizm, geçirmiş olduğu değişimler açısından şaşırtıcı derecede zengindir. Geçmişte daha çok üst gelir grubuna hitap eden bu faaliyet, artık şehirleşen Dünyada geniş kitlelerin katıldığı, dinlenmek, eğlenmek ve öğrenmek için önemli harcamaları göze aldığı bir sektör haline dönüşmüştür.

Tüm Dünyada olduğu gibi ülkemiz için de, turistin ilgi ve eğilimleri, turizmde çeşitliliği ve bu doğrultuda daha önce değerlendirilmeyen kaynakların kullanımını gerekli kılmıştır. Turistin gürültüden uzak, doğallığı ya da orijinalliyi korunmuş kimi yer ve eserleri görme isteği; bu yeni turizm çeşitlerinde kaynaklarının nasıl kullanılacağını da belirlemiştir. Koruyarak kullanma ve bir sonraki nesle bırakma, kültürel turizminin temel felsefesi olmuştur.

Kültür turizmi veya kültürel turizm, kültürler arasındaki farklılıklardan doğar. İnsanların farklı kültürleri görmeye öğrenmeye karşı olan merakı kültür turizmini ortaya çıkarmıştır. Bu tür turizm, özellikle satın alma gücü yüksek, çok turist gönderen gelişmiş ülkelerde daha büyük boyutlara erişmektedir (Özgüç, 1998).

Kültür turizminin bir alt grubu olan *miras turizminin* tanımı ve kapsamına bakıldığında; din, dil, giyim-kuşam, mutfak, gelenek, müzik, dans, folklor, arkeolojik eserler, tarihi yapı ve alanlar, sanat eserlerinin *sosyo-kültürel miras*; yer şekilleri, floro, fauna ve toprak özelliklerinin de *doğal miras* içinde olduğu görülür (Doğaner, 2003).

AMAÇ-YÖNTEM

Bu çalışmada esas olarak, kültürel miras turizmini Safranbolu ölçeğinde ele almaya çalışacağız. Bunu yaparken, miras niteliğindeki eserlerin sayısal verilerinden çok, kültürel yanlarını ve korunma düşüncesini ön plana çıkarmayı amaçlıyoruz. Ancak, koruma fikrinin Safranbolu'da nasıl bir seyir takip ettiğini de tartışmaya açmak istiyoruz.

Çalışmanın yukarıdaki hedeflerine ulaşması için önce literatür çalışmaları, daha sonra da saha etütleri yapılmıştır. Saha etütleri sırasında, Safranbolu Meslek Yüksekokulu öğretim elemanları, turizm işletmecileri ve turistlerle çeşitli mülakatlar da bulunulmuştur.

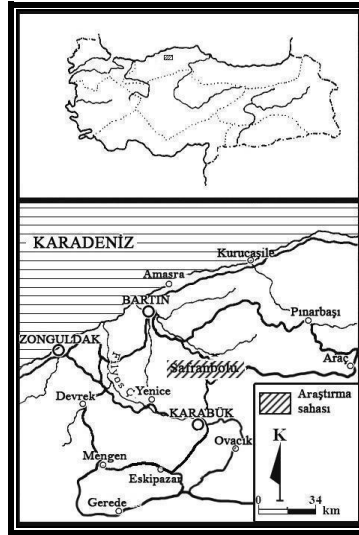
KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİN GELİŞMESİ

Ülkemizde kültürel turizmin başlaması, oldukça eskilere dayanır. Henüz ulaşım araçlarının gelişmediği dönemlerde (1790-1795) İstanbul'daki tarihi eserlerin yabancıların ilgisini çekmesi ve bu eserleri gezip görmek için talepte bulunulması dikkat çekicidir (Dursun, 2007). Ancak, turizmin İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki hızlı gelişimi, çevre bilinci ile birlikte farklı talepleri ortaya çıkarmıştır. Böylece 60'lı-70'li yıllarda kıyıları, plajları dolduran *kitle turizmi* yerini *kalite turizmine* veya *seçkin turizme* bırakmaya başlamıştır. Bu yeni anlayışta *doğası ve kültürü* korunmuş yerler tercih edilmekte, bireysel ilgi alanları doğmakta, ne istediğini bilen turist tipi gelişmekte ve çevreye duyarlılık artmaktadır (Soykan, 1998). Nitekim 1980'li yılların ortalarına kadar sadece güneşlenmek ve denize girmek için Akdeniz'de bir turistik destinasyon olarak görülen Türkiye, bu tarihten itibaren kültürel turizm kaynaklarını değerlendirmeye başlamıştır. Özellikle

1985'te Göreme Tarihi Milli Parkı ve Kapadokya, Sivas Divriği Ulu Camii ve Melike Turhan Darüşşifası ile İstanbul'un tarihi alanlarının UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmesi yeni bir başlangıç anlamı taşıyordu. Turistlerin kültür mirasına ilgileri sonucu gündeme gelen kültürel turizm; önceleri tarihsel yerlerin, müzelerin, kalıntıların ziyaret edilmesi ile gelişmeye başlamış, son yıllarda ise turistlerin ilgi ve ihtiyaçlarına paralel olarak geleneksel mimari, müzik-dans türleri, el sanatları, fuar ve festivaller önem kazanmıştır (Emekli, 2003).

Ahşap Türk mimari eserlerinin bozulmamış, bir arada ve yaşamlarını sürdürür haliyle görebilme imkanı sahip yerlerden biri de Safranbolu'dur. Bu nedenle kenti her yıl yerli ve yabancı birçok turist ziyaret etmektedir. Hızlı değişim ve kentleşme yakın tarihimizle olan birçok bağın kopmasına, kalanların da yozlaşmalarına neden olurken (Emiroğlu, 1981), Safranbolu bu oluşuma inat, geçmişle bağımızı sürdürdüğü müze kentimizdir.

Safranbolu'da kültürel miras kaynaklı turizmin başlamasında, bazı faktörler öne çıkmıştır. Bunlardan ilki, miras niteliğindeki eserlerin çeşitli ve fazla oluşudur. Yine bu eserlerin önemli ölçüde korunmuş olması, çekicilikteki bir başka unsurdur. 1976'da TRT'de yayınlanan *Safranbolu'da Zaman* belgeseli, tanıtım ve koruma açısından hayli etki olmuş, bunu diğerleri takip etmiştir. Batı Karadeniz'in önemli bir turizm merkezi durumundaki Amasra'nın güzergâhta oluşu Safranbolu'nun turizmine katkı sağlamıştır. Yine Ankara ve İstanbul'a olan yakınlığı ve ulaşım imkânları, turizmin Safranbolu'da gelişmesini desteklemiştir (Harita 1).

Harita 1. Lokasyon haritası.

Müze-Kent Safranbolu'yu ziyaret edenlerin sayısında düzenli bir artış görülmektedir. 1975'te Safranbolu'da düzenlenen *Avrupa Mimari Miras Yılı* etkinliklerine

katılan konuklar, konaklama tesisi olmadığı için evlerde misafir edilmişti. Günümüzde ise 71 belgeli tesis ve 2000 kişilik yatak kapasitesine ulaşılmıştır. Turizmdeki gelişime uygun olarak, 1990'dan itibaren Safranbolu'da gününbirlikçilikten konaklamaya doğru bir geçiş de söz konusudur. 1995'te konaklayan turist sayısı 30283 iken, 2009'da 134030'a yükselmiştir. Yerli turist sayısında yaklaşık dört kat, yabancı turist sayısında ise yedi katlık bir artış yaşanmıştır. 2010 yılı ilk sekiz ayındaki geceleyen turist sayıları incelendiğinde (107606), bu artışın devam ettiği söylenebilir (Tablo 1).

Tablo 1. Safranbolu'da Konaklayan Turistlerin Yıllara Göre Dağılımı (1995-2007).

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Yerli	27644	57261	55215	58381	76678	78485	80046	91098	112655	125482	116634
Yabancı	2629	5876	8988	11051	8430	13610	17776	17405	21655	17130	17396
Toplam	30283	63137	64203	69442	84908	92095	98231	108503	134310	142612	134030

Kaynak: Safranbolu Turizm Danışma Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

Safranbolu'yu ziyaret eden yabancıların içerisindeki en büyük grubu son bir-iki yıla kadar Japonlar (% 50.1) oluşturmaktaydı (Tablo 2). 2007-2010 arasında Tayvan'lı turistlerin Japonları geçtiği görülmektedir. Ancak uzun dönemli periyot incelendiğinde Japon ve Güney Korelileri turistlerin Safranbolu'ya olan ilgileri çok belirgindir. Uzak Doğulu turistlerin yöreyi tercih etmelerinde, Safranbolu evlerinde ahşabın diğer yapı malzemeleri ile oluşturduğu geleneksel sivil mimari payının fazla olduğunu düşünüyoruz. Japon turistler içinde birçok mimar ve inşaat mühendisi öğrencinin yer alması dikkat çekicidir. Ayrıca Safranbolu Meslek Yüksek Okulunda Japon bir mimar da çalışmaktadır. Bu mimarın Kiranköy'de yaptığı geleneksel Japon evi büyük ilgi görmektedir.

Tablo 2. Safranbolu'da Konaklama Yapan Turist Sayısının Ülkelere Göre Dağılımı.

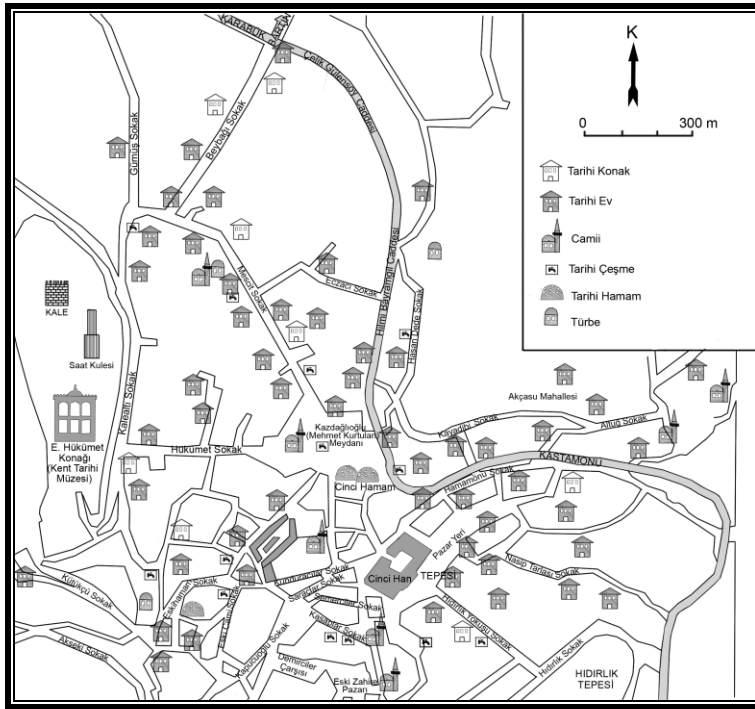
Ülke	Turist Sayısı 2005	Turist Sayısı 2010*	Ülke	Turist Sayısı 2005	Turist Sayısı 2010*
Japonya	8919	2948	Avustralya	372	250
ABD	1299	533	Yunanistan	356	475
Fransa	1111	1002	İtalya	269	529
G. Kore	1110	1585	Belçika	87	112
İsrail	476	31	Tayvan	217	3483
Almanya	429	1135	Diğerleri	2756	2979
KKTC	375	575	TOPLAM	17776	15628

*Ocak-Ağustos aylarını kapsamaktadır. Kaynak: Karabük İl Turizm Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

KÜLTÜREL MİRAS KAYNAKLARI VE KORUMA

Dünya Miras Listesine alınan Safranbolu'nun, miras niteliğindeki kültürel kaynakları oldukça fazladır. Konak tipli evleri, camileri, çeşmeleri, hamamları, cinci hanı, yemenciler arastası, demirciler çarşısı, saat kulesi, güneş saati, eski hükümet konağı, eski ceza evi, tabakhane, hıdırlık tepesi ve çeşitli el sanatları söz konusu kaynaklar arasındadır (Harita 2). Bu kaynakların zenginliği hiç şüphesiz Safranbolu'nun tarihi geçmişi ile ilgilidir.

14. yy. başlarında ipek yoluna, dolayısıyla farklı üretim ve tüketim merkezleri ile bağlantı kuran, uzak çevresi ile ticari ilişkileri artan Safranbolu'nun giderek önem kazandığı anlaşılmaktadır. Doğu Akdeniz-İran-Çin ipek yolunun Anadolu bağlantısını sağlayan bir kolunun Bolu-Kastamonu üzerinden geçmesi, bu etkiyi artırmıştır. Safranbolu uzun bir süre yakın ve uzak çevresinin tabaklık, saraçlık, semercilik, koşumculuk, göncülük, dikicilik, sayacılık, yemenicilik vb. dericilikle ilişkili çeşitli gereksinimlerinin karşılandığı bir pazarlama merkezi durumunu sürdürmüştür (İnce, 1976). Ancak, Çarşı'daki cami, han, hamam gibi anıtsal nitelikteki kamusal yapıların 17 yy. dan sonra yapılmış olması, kent nüfusu ve boyutlarındaki asıl gelişmenin bu dönemde olduğu göstermektedir (Kuzucular, 1976).

Harita 2. Eski Safranbolu (Çarşı)'daki kültürel miras kaynakları.

Safranbolu, tipik bir Osmanlı kenti özelliği gösterir. *Han-Hamam-Cami-Çarşı* bir arada bulunur. Sokaklar çarşı doğrultusunda açılır, çarşının orta yerinde de, kıymetli eşyanın satış yeri olan, bedesten bulunur. Arazinin elverişliliği nispetinde çarşı çukur yerlere, evler de birbirinin manzarasını engellemeyecek biçimde yamaçlara yerleşirdi. Kentin muhtelif kesimlerinde cami bulunmakla beraber, kentin en önemli camii daima kentin merkezinde bulunur, bu cami etrafında dükkânlar sıralanır (Tuncel, 1980). Nitekim Eski Safranbolu'da hemen tüm caddeler, şehrin merkezi durumundaki Cinci Hanı, İzzetpaşa ve Köprülü Camileri, Yeni Hamam ve Kazdağlı Camii, Arasta dükkânları ile pazaryerinin olduğu bölgeye doğru açılırlar (Hacısalıhoğlu, 1995). Safranbolu çarşısı,

Osmanlı ekonomik düzeninin ve Lonca denilen esnaf kuruluşlarının yönetimindeki ticaret biçimlerinin hüküm sürdüğü dönemlere ait somut örnekler sahiptir: Köprülü Mehmet Paşa Camii avlusuna bitişik *yemeniciler arastası* bu konudaki en tipik örnektir (Ulukavak, 1976) (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Tarihi Safranbolu Yerleşmesi (Çarşı).

Safranbolu'nun kültürel miras kaynakları içinde en çekici olanı geleneksel Safranbolu evleridir. Safranbolu evleri, 18 ve 19 yy. Türk toplumunun geçmişini, kültürünü, ekonomisini, yaşama biçimini ve teknolojisini yansıtan en önemli örneklerden biridir. Ulaşımın sınırlı olması nedeniyle geleneksel yaşamını diğer bölgelere oranla daha sıkı dolayısıyla daha uzun süre korumuştur. Evler sokağın doğal çizgisini izleyen yüksek bir duvar üzerine kurulmuştur. Bu duvar bahçe duvarının devamıdır ve sokakları her iki yandan çevreler. İslam geleneklerine göre ev yaşantısı dışarıya gösterilmez. Bu gelenek sonucu evlerin giriş katlarının taş duvarları penceresiz olarak üst kat tabanına kadar yükselir. Onların üzerinde ise başka bir düzen gelişir. Bu taş karşı ahşaptır; üst kat çıkmalı ve bol pencerelidir. (Günay, 1989). Safranbolu evi en güzelinden özgün bir barınma ve konfor modeli olduğu kadar, bir ekonomik işletmedir de. Kapalı aile ekonomisinin özelliklerini taşır. Çarşı'daki evler kışlık besin, Bağlar'daki ise yazlık besin üretimi için donatılmıştır (İnce, 1976). Böylece, eğimli arazide dar sokaklarla birbirine yaklaşan fakat biri diğerini gölgelemeyen, ahşap, taş ve kerpicing kullanıldığı iki-üç katlı, ataerkil aile yapısına uygun çok sayıda odası olan, çatısı eğimli ve oluklu kiremit örtülü, büyük-konak görünümlü evler ortaya çıkmıştır (Fotoğraf 2).

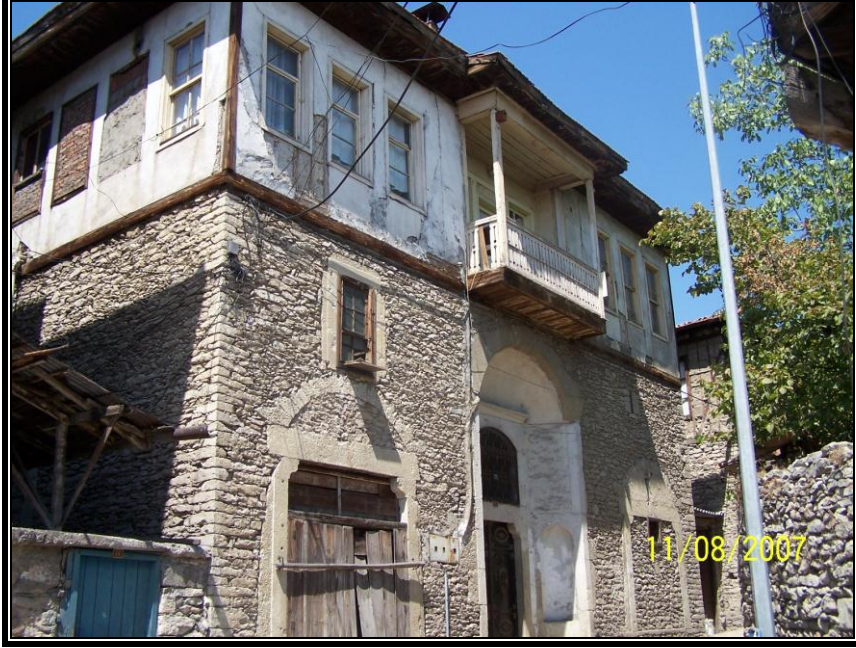

Fotoğraf 2. Bağlar'da geleneksel bir Safranbolu evi.

18 ve 19. yüzyılın kapalı ekonomik yapısı, Safranbolu'da el sanatlarının gelişmesini sağlamıştır. Bu yüzden demircilik, bakırcılık-kalaycılık, kunduracılık, sayacılık, mestçilik, nalbantlık, saraçlık, semercilik, sobacılık, tabaklık, yemenicilik gibi el sanatları ile lokum ve şekerleme yapımı önemli uğraşlar olmuştur (daha geniş bilgi için bkz: Acar, 2006). Safranbolu'da bugün sokak adlarının bazıları bu tür işlerin isimlerini taşır; *semerciler, dikiciler, saraçlar, vb.* (Kuzucular, 1976). Ancak, günümüzde sayıları çok azalan ve tutunma çabası içinde olan bu el sanatı örnekleri, başta Safranbolu evleri olmak üzere diğer kültürel kaynakların gölgesinde kalmıştır.

Kıranköy denilen ve eskiden Rumların oturduğu kesim, miras turizmi açısından önemli kaynaklara sahiptir. Ancak, bu yapılar miras turizmi içinde yeterince değerlendirilmiş değildir. Bunlar arasında Rum evleri, eski Aya Stefanos kilisesi (1956'da camiye çevrilmiştir/Ulu cami) ve İskalyon mektebi (Rum ortaokulu) ilk akla gelenlerdir. Rum azınlık daha çok ticaret ve duvarcılık gibi işlerle uğraştıkları için geleneksel Safranbolu evlerinden bazı farklarla ayrılırlar. Bu farkların en belirginini, taş malzemenin daha çok kullanılmış olmasıdır. Ayrıca, fonksiyonel açıdan zemin katta ahır yerine dükkan vardır (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3. Kıranköy'deki bir Rum evi.

Anadolu Türk sivil mimarisinin örneklerini günümüze dek sağlıklı bir şekilde koruyabilen kentlerimizin, hatta kasaba ve köylerimizin sayıları giderek azalmaktadır. Bu azalma sadece ülkemize özgü bir durum değildir. Özellikle gelişmekte olan birçok ülkede sosyo-ekonomik gelişmenin, büyümenin hızı yaşantıda büyük farklılıkların gerçekleşmesine neden olmaktadır. Ancak birçok ülke bilinçli ve bilimsel önlemler alarak tarihi çevrenin örnek bazı kesimlerde de olsa ayakta tutulmasını sağlamakta ve geçmişle olan bağın, köprülerin tümüyle ortadan silinmesinin önüne geçmektedirler (Emiroğlu, 1981).

Miras niteliğindeki birçok esere sahip olan Safranbolu'nun korumacılık açısından önemli bir avantajı vardı. Bu durum, tarihi yerleşmenin kurulduğu mekanın fiziki özellikleri ile ilgilidir.

Eski Safranbolu Gümüş ve Akçasu dereleri ile her iki derenin birleşmesiyle oluşan Tabakhane deresinin meydana getirdiği yer yer çok derin ve dik yamaçlardan oluşan vadi içinde bulunmaktadır. Yerleşme, bu vadinin topografik şartlarına bağlı olarak gelişme göstermiştir (Hacısalihoğlu, 1995). Kalker plato içindeki vadi yamaçlarında kurulmuş olan eski Safranbolu (Çarşı)'da*, yeni yerleşime müsait arazilerin olmaması, doğal bir koruma

* Eski Safranbolu'da yazlık-kışık şeklinde iki yerleşme yeri oluşturulmuştur. Çarşı adı verilen vadiler içindeki yerleşme yerinde kışın oturulurken, yazın şehrin kuzeybatısında güneye bakan yamaç üzerindeki *Bağlara* çıkılırdı.

avantajı sağlamış ve tarihi yerleşme böylece orijinalliğini koruyabilmiştir (Fotoğraf 4). Karabük demir-çelik fabrikalarının kurulması ile artan şehirleşmenin etkileri eski kent merkezi dışında (Çarşı) plato düzlüklerindeki Kıranköy, Emek ve Bağlar'a doğru olmuştur. Bunlara ek olarak Emiroğlu (1981), Karabük kentinin gelişmesi ile Safranbolu'nun korunması arasında sıkı bir bağın olduğunu ifade eder.

Fotoğraf 4. Platodaki vadi içine kurulan eski Safranbolu doğal bir korumaya sahiptir.

Günümüzde tek tek yapıların korunması anlayışı yerine tarihsel yerleşmelerin, semtlerin bütünü önem kazanmıştır. Yerleşmenin tümüyle korunması konusunda en çok üzerinde durulan ve çeşitli çalışmalar yapılan yer Safranbolu'dur (Özgüç, 1988-1992).

Safranbolu'nun korunmasına yönelik çalışmalar 1975'lere kadar gitmektedir. İTÜ Mimarlık Fakültesi ve Safranbolu Belediyesi'nin işbirliği ile 1975 *Avrupa Mimari Miras Yılı* etkinlikleri Safranbolu'da yapılır. 1976'da Anıtlar Yüksek Kurulu Safranbolu için kentsel sit kararı almıştır. Yine aynı yıl, Türkiye TURİNG ve Otomobil Kurumu *Asmazlar Konağını* satın alır ve Süha Arın'a *Safranbolu'da Zaman* adlı belgeseli çektirir. 1978 ve 1979'da Kültür Bakanlığı *Kaymakamlar Evi* ve *Arasta Çarşısını* kamulaştırıp, restore ettirir. 1981'de Reha Günay *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu* adlı eserin ilk baskısını hazırlar ve Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanır. 1992'te Safranbolu Meslek Yüksek Okulu bünyesinde Restorasyon bölümü açılır. 1994'te Safranbolu'nun UNESCO tarafından *Dünya Mimari Miras Listesine* alınması gerçekleşir (Kuş, 2003).

Yukarıda kısaca değinmeye çalıştığımız kronoloji; Safranbolu'nun tanıtımı ve eserlerinin korunmasına ciddi katkı sağlamış olaylardır. Nitekim 2003'te Rodos'ta yapılan

Avrupa Tarihi Kentler Birliği Toplantısında *En İyi Korunan Yirmi Şehir* listesi içinde *Safranbolu*'da yer almıştır.

SONUÇ VE TARTIŐMA

Safranbolu'da miras niteliği taŐıyan kaynakların korunmasına yönelik ilk ciddi giriŐimlerden bu yana 35 yıl geçmiŐtir. Bu süre içinde zaman zaman kesintiler yaŐansa da, önemli kazanımlar sađlanmıŐtır. Belki de en büyük başarı, *koruma fikri ile kullanma olgusunun birlikte srdrlebileceğinin* gösterilmesidir. Ancak, bütün bu geliŐmelere rağmen, bazı sorunlar da yok değildir. Öncelikle, her yıl binlerce yerli ve yabancı turistin ilgisini buraya çeken Őey, geçmiŐin günümüze taŐınabilmesidir. Bu nedenle aslına uygun restorasyon çalışmaları büyük önem taŐımaktadır. 1990'dan itibaren turizmden gelir elde edilmeye başlaması ile tarihsel dokuda bazı kayıplar yaŐandıđı görülüyor. BaŐarısız birtakım restorelerle binaların görüntüsü daha çok günümüzü yansıtımıŐ ve geçmiŐe olan tanıklığı kaybedilmiŐtir. Bu nedenle yapılacak restorasyon alıŐmaları, Safranbolu'nun kültürel kimliğine uymalıdır. ŐehirleŐme etkilerine açık olan Kıranköy ve Bağlar'da miras niteliğindeki maddi eserlerin korunması daha da gttr. Buradaki tarihi eserler yeni binalar arasında sıkıŐıp kalmıştır. Özellikle Kıranköy'deki Rum eserlerinin bir kısmı harabe gibidir. Eski Safranbolu'nun yazlık yerleşim yeri olan Bağlar'da ise geçmiŐe ait o ruhun giderek kaybolduğu dikkat çekmektedir.

Genel anlamda koruma, araŐtırma, belgeleme konusunda, üzerinde en fazla çaba sarf edilen ve yayın yapılan Safranbolu evlerine gösterilen özenin ne yazık ki eski kamu yapıları, Türklerden nceki ve sonraki hamamlar, köprüler, hanlar ve özellikle mezarlar, camii-kilise-mescit gibi dini yapılarına da gösterilmediği dikkati çekmektedir. Bunun en önemli göstergelerinden biri de Safranbolu merkezinde özel giriŐimciler eliyle restorasyonu yapılan örneklerin tamamına yakını evlerin oluŐturmasıdır (Özköse, 2003).

Safranbolu, Batı Karadeniz'de kıyı içi en zengin ve hareketli folklor merkezlerinden biridir. Ne yazık ki, bundan 60-70 yıl öncesine kadar, bütün canlılığıyla yaŐattıđı folklor kaynaŐmaları, bugün sayıları çok azalmıŐ birkaç ustanın hatıraları olarak kalmıştır (Ataman/Şenel,2004). Miras niteliğindeki maddi eserler kadar kıymetli olan bu değerlerin sürdürülmesi, yöre turizmi açısından da önemli bir kazanım olacaktır.

Safranbolu'da kültürel turizm daha çok evlere dayalı yapılmaktadır. El sanatları ve geleneksel ürünlerin (lokum, safran, avuŐ zm vb.) turizme sunumunda ise pek baŐarılı olunmamıŐtır. Turizme katma değer sağlaması açısından maket ev yapımı gelişmiş ve hatırı sayılır bir istihdam oluŐturmuŐtur. Ancak bu başarı diğer hediyelik eŐya satımında gerçekleŐmemiŐ ve yerli üretim yapma yerine çoğu Hint ve in mallarından oluşan al-sat Őekline dönüşmüştür.

Tarihi konakların kontrolsüz bir Şekilde turizm tesislerine çevrilmesi de yanlıŐ bir uygulamadır. Safranbolu'ya gelen ziyaretçiler, iki-üç yüz yıllık bir tarih yerine, sayıları hızla artan otel-motel ya da pansiyonları görmektedir. Mutlaka bunun bir kontrolü sağlanmalı ve bu yolla oluşan görüntü kirliliğine son verilmelidir.

Safranbolu Meslek Yüksek Okulu ile Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi'nin, yöre turizmine önemli katkıları olmaktadır. Bunlar arasında evlerin restorasyonu*, danışmanlık görevleri, uygulama oteli, proje yapımı, ara eleman yetiştirme, sempozyum-kongre-festival (belgesel film festivali) düzenlenmesi gibi etkinlikler sayılabilir. Bu arada yaptığımız mülakatlarda**; yüksekokul ve fakülte öğrencilerinin *sözlü tarih* çalışmalarına da yönlendirilmesinin gerekli olduğu ifade edilmiştir.

Kültür turizminin önemli bir özelliği sezonluk olmayıp yıl içinde yapılabilmektedir. Kışın Kastamonu ve Bolu'daki kayak turizmi, yazın ise Bartın ve Amasra'daki deniz turizmi ile entegre sağlanmalıdır. Bunun için turizm acenteleri ve rehberlerle işbirliği yapılabilir. Ayrıca, nostaljik lokomotiflerle yapılacak demiryolu turizmi de yeni pazar arayışlarına yardımcı olacaktır.

Turizm önemli bir ekonomik sektör haline gelmiştir. Sadece kazancın ön planda tutulduğu yaklaşımlar orta ve uzun vadede ciddi zararlar verecektir. Bu nedenle AR-GE çalışmalarına önem verilmeli, Safranbolu'nun rekabet analizi hazırlanmalı ve olası talep kaymalarına karşı önlemler alınmalıdır. Başlangıçta Safranbolu'yu örnek alan, ama bugün ciddi bir rakip haline gelen Beypazarı bu açıdan dikkatle incelenmelidir.

Sonuç olarak Safranbolu, Osmanlı döneminin izlerini günümüze taşıyabilen ender yerlerden biridir. Bu kaynağın özelliği, sadece Safranbolu evleri ile sınırlı olmayıp, diğer yerli ve yabancılara ait bütün eserlerdir. Koruma bilincinin bu eksende gelişmesi, Safranbolu'yu Dünyanın kültürel miras merkezlerinden biri olmasının devamını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, M., 2006,** Geçmişten Günümüze Ekonomik ve Ticari Hayata Bakış Safranbolu El Sanatları. Kent Araştırmaları. Safranbolu.
- Aliğaoğlu, A., 2004,** *Sosyo-Kültürel Miras Turizmi ve Türkiye'den Örnekler.* Coğrafya Bilimler Der. Sayı: 2. Cilt: 2. Ankara.s. 55-70
- Ataman, S (Haz: Şenel, S), 2004,** Eski Safranbolu Hayatı. Gürmen Grup Kültür Yay. Safranbolu.
- Doğaner, S., 2003,** *Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması.* Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16-18 Nisan 2003). Ege Üniv. Coğ. Böl. Sempozyumları 2. İzmir.s. 1-8.
- Dursun, A.H., 2007,** *Osmanlı Devleti'nde Turizmin Gelişimine Dair Bazı Gözlemler.* Türk Kültürü İncelemeleri Der. Sayı:16. İstanbul. s.67-78.

---

* Son 25 yılda 106'sı konut olmak üzere toplam 132 tarihi yapı restorasyon görmüştür. Restorasyonların 85'i özel kişi ve kuruluşlar tarafından yapılmış, bu uygulamaların 30'dan fazlasını Safranbolu Meslek Yüksek Okulu gerçekleştirmiştir. Daha geniş bilgi için bkz. Erbil&Kaya, 2005.

** Aytekin Kuşla yapılan mülakat 06.08.2007.

- Emekli, G., 2003,** *Kültür Mirasının Kültürel Turizm Yaklaşımıyla Değerlendirilmesi.* Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16-18 Nisan 2003). Ege Üniv. Coğ. Böl. Sempozyumları 2. İzmir. s.43-49.
- Emiroğlu, M., 1981,** Korunması Gereken Örnek Bir Kentimiz. A.Ü. D.T.C.F Yay. No: 297. Ankara.
- Erbil, H.Y., Kaya, Ş., 2005,** *Koruma Sürecinde Safranbolu'da Restorasyon Çalışmaları.* OWHC EUROASIA International Tourism Seminar (10-12 November 2005). Safranbolu. s.117-123.
- Günay, R., 1989,** Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu. Kültür Bakanlığı Yay. No:456. Tanıtma Eserleri Dizisi No:23. İkinci Baskı. Ankara.
- Hacisalihoğlu, İ.Y., 1995,** *Geleneksel Türk Şehri: Safranbolu.* Türk Coğrafya Der. Sayı:30. İstanbul. s.409-434.
- İnce, Y., 1976,** *Safranbolu Tarihsel Kent Dokusunun Korunması.* Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni. Sayı: 54/333. İstanbul. s.25-28
- Kuş, A., 2003,** Türkiye'de Mimarlık Değerlerinin Korunmasında İlk Adımlar Safranbolu 1975-1980. Güven Ofset. Karabük.
- Kuzucular, K., 1976,** *Safranbolu Çarşısı.* Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni. Sayı: 54/333. İstanbul. s.29-40.
- Özgüç, N., 1988-1992,** *Şehrsel Koruma ve Coğrafya.* İ.Ü. Edebiyat Fak. Coğrafya Böl. Coğrafya Der. Sayı:3. İstanbul. s.61-122
- Özgüç, N., 1998,** Turizm Coğrafyası Özellikler-Bölgeler. Çantay Kitabevi. İstanbul.
- Özköse, A., 2003,** *Safranbolu'da Kıranköy, Tabakhane, Bulakköyü, Yazıköy ve Yörük Köyünde Kaybolan Kültür Mirasımız.* I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu (4-6 Mayıs 1999). Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara. s.95-110.
- Safranbolu Belediyesi, 2006,** Safranbolu 2002-2006 Dönemi Korumacılık Faaliyetleri. Safranbolu Belediyesi Yayını. Safranbolu.
- Soykan, F., 1998,** *Turizm ve Doğal Çevre.* Çevre Bilimi Bahar Okulu. II. Karaburun Sempozyumu. İzmir. s.276-289.
- Soykan, F., 2003,** *Coğrafi Çevrenin Turizm Amaçlı Değerlendirilmesinde Turizm Potansiyelini Saptamanın Önemi.* Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16-18 Nisan 2003). Ege Üniv. Coğ. Böl. Sempozyumları 2. İzmir. s.17-24
- Tuncel, M., 1980,** *Türkiye'de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış.* İ.Ü. Coğrafya Ens. Der. Sayı:23. İstanbul. s.123-157
- Ulukavak, K., 1976,** *Mimari Mirasının Korunması İstenen Bir Kent: Safranbolu.* Bilim Birlik Başarı Der.Yaşar Holding Yayını. İstanbul.

Safranbolu'nun Kùltürel Miras Kaynakları ve Korunması